

**Nunatta Kitaani Tasersiap Tarsartuullu
Tasersuata eqqaasa kulturikkut oqaluttuarisaa-
nitsinni immikkuullarissusaat & Tatsini
sapusiortoqassappat Itsarnisarsiuut assaallutik
allatigullu paasissutissanik
tammatsaaliuinissaannik
siunnersuutit**

**-ALCOA-mut nalunaarusiaq
(naalisagaq)
-Maji 2009.**

Suliarinnittoq

Pauline K. Knudsen

**Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu
Maji 2009**

Imarisaa

Aallarniut.....	3
Kulturikkut oqaluttuarisaaneq pillugu tunuliaqutsiineq.....	4
Misissuinerit inernerit.....	5
Nuup eqqaani Tatsit nalaanni nassaat, 6g	6
Tasersiap eqqaani nassaat, 7e.....	9
Nassaat oqaluttuarisaanikkut immikkuullarissusii.....	13
Tasersiap eqqaatalu piujuaanarnissaanut siunnersuut.....	15

Kalaallisuunngortitsisut: Hans-Pavia Rosing, Fredrik Larsen aamma Pauline K. Knudsen

Aallarniut

ALCOA-p aluminiumik aatsitsiviliornissamik pilersitsiniarnera sioqqullugu sumiiffiit anner-tunerusumik eqqorneqartussat pillugit itsarnisarsiornikkut misissuinerit 2007-imi 2008-milu Nunatta Katersugaasivianit ingerlanneqarput. Aluminiumik aatsitsivissap innaallagissamik pilersorneqarnissaanut imermik nukissiorfissatut sumiiffiit toqqakkat pingasut itsarnisarsiuunit aallaqqaammut misissuiffigineqarsimapput. Imeqarfissatut toqqakkat ilaat qiterleq, Isuup Tasia (7d), 2008-mi pilersaarutit allannngortinneqarnerisigut atortussaajunnaarmat misissuiffigineqarunnaarpoq.

Nunap timaata pisuussutai qarngarsuaaniilli kulturitoqqanit atugaasimanerini oqaluttuatoqqat oqaluttuarisaanermilu allattukkat aqqutigalugit ilisimaneqarpoq aamma nukissiorfissap imeqarfissaata avannarliup, Tasersiap (7e), sinaata ilaa 2002-mi Danmarkimi Katersugaavis-suarmi itsarnisarsiuunit misissuiffigineqarsimavoq. Taakkunatigut ilisimasaniq peqartoqaraluartoq imeqarfissap avannarliup (7e) kujalliullu (6g) eqqaani nassaarineqartut amerlassusaat tupaallannartuuvoq. Nunap timaani aasisarnerit tassungalu atatillugu tasersuit atorneqartarnerat, siulitta Inuit inuusaasiannut qanoq pingaaruteqartigisimanera kulturikkut eriagisassat matumani nalunaarsukkat amerlassusaasa naqissuserpaat. Tasersiap sinaani Saqqaq Kulturip nunaqarfigisarsimasaannit pisoqaassusiliinissaq siunertaralugu katersat kulstof 14 atorlugu misissuinerimi paasisat naapertorlugit ilisimaneqalerpoq kulturip inuisa nunap timaani pisuussutsit siusissumiilli atugarilereersimagaat. Immikkut malugisariaqartut ilagaat nunap timaata ilaa ataqatigiisooq inunnik atugaasimanermigut immikkuullarissumik malunnaatilik innarlernerqanngitsorlu nunatsinni innuttaasut qangaaniilli ilisimasaannik nasuiaaserneqarsinnaasoq aammalu oqaluttuatoqaatitsisinnik kulturitsinnut pingaarutilinnut attuumassuteqartoq. Nuup eqqaani (6g) ikorsimmavinni siulitsinnik Inunnik najorneqartarsimasuni inigineqartarsimasut nalunaarsukkat paasinarsisippaat nunap immikkoortuini allani najugaqarfiit allaassuteqarnerat. Taamatut najugaqarfeqariaaseq matumani nalunaarusiami ikorsimmavimmik “ujaraannarnik sanaat”-ut taaguuteqartinneqarpoq, tabelinili diagraminilu “ikorsimasut inaat”-tut taagutilinnut ilanngunneqarsimalluni. Matumani naalisakkami itsarnisarsiornikkut misissuinerit pillugit ALCOA-mut nalunaarusiat marluk saqqummersinneqarsimasut tunuliaqutaapput. Paasisat kulturikkut oqaluttuarisaanermi pingaaruteqassusaat nalilersorniaraanni najoqqutaasimasut saqqummiussap matuma naggataani allattorsimaffiat nassaarineqarsinnaavoq.

Kulturikkut oqaluttuarisaaneq pillugu tunuliaqqutsiineq

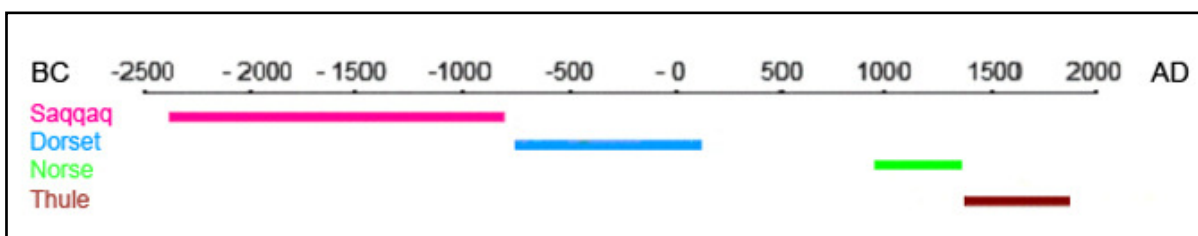
Nunatta kitaa ukiut 2400 Kr.in.sioin.miss. ujaraannarnik sakkoqarallernerup nalaani piniartunit tikinneqaqqaarpoq. Taakkunanit nassaassat Saqqaq kulturimik taaguuserneqarsimapput. Tamatuma kingorna kulturit allat issittumi piniartuusimasut nunatsinnut tikittut tamarmik Amerika Avannarlermit aggersuusimapput. Nunatta kitaani tamarmi kangiatalu ilaani Saqqaq kulturimit pisut nassaassaapput. Sumiiffinni marlunni annertuumik assaasimanerit allamilu paasisat takutippaat Saqqaq kulturip inuinit tuttunniarnerup pingaaruteqarsimanera (Meldgaard, 2004 and Gotfredsen & Møbjerg, 2004).

Saqqaq Dorset kulturiillu piffisakkut avissaarneqarsut suli nalornissutigineqarpoq kulturit taakku akornanni piffisaq siornatigut nassaarfiusimanngitsoq pingaartumik Sisimiut eqqaanni itsarnisarsiuut nassaartorerisigut milliartormat. Misissueriaaseq kulstof 14 atorlugu paasisat naapertorlugit piffissami ukioq 700 Kr.in.sioin. - ukioq 200 Kr.in.king. nunatta kitaani Dorsetit siulliit nunatsinniissimapput. Kulturit Saqqaq aamma Dorset ataatsimut Palæo-Eskimuut kulturiit taagorneqarput.

Inuiaat tullinguullutik nunatta kitaani nunasit tassaapput Qallunaatsiaat, taakkulu Sagat naapertorlugit ukioq 985 Kr.in.king. miss. Islandiminngaanniit ikaartuusimapput. Ilai nunatta kujataani qallunaatsiaqarfimmut inissipput, ilaalu qallunaatsiaqarfimmut avannarlermut Nuup iluani kangerlunni inissillutik. Qallunaatsiaat 1300-kut qeqqata missaani nunasiffigisaminnit avannarlermiit peerupput, 1400-kullu qeqqata kingorna nunarput qimavissimallugu.

1200-kkut nalaanni Inuit – Thule kulturimik taaguuserneqarsimasut – nunatta kitaata avannarpiaa tikissimavaat, ukiunilu untritilikkaani tulliuttuni nunatta sineriaa tamakkerlugu siammar-simallutik. Inuit qallunaatsianik naammattuuisimassagunarput. Nuup eqqaanimi itsarnisarsiuut paasisat najoqqutaralugit imminnut naapissimanissaat takkussutissartaqarmat. Thule kulturip inuisa Alaska-p avannaata kitaanisulli naggueqatimittut arfernik angisuunik piniarneq inuuniarnerminni pingaartissimavaat.

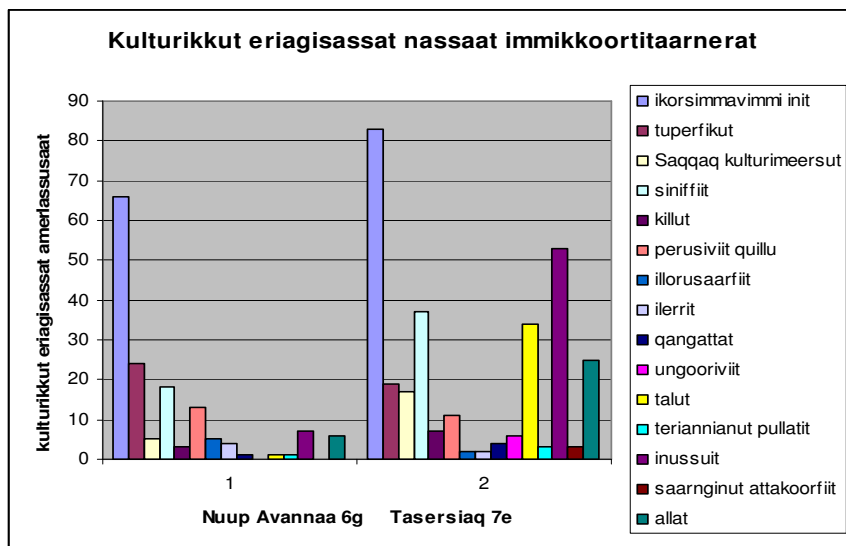
Inuit sumiiffimminnik sungiussiartorneranni, pingaartumik 1500-kunni 1600-kunnilu silap nillertikkiartornerata malitsigisaanik nunassifigisartagaat allanngoriartorput, taamatullu arfernik anginernik piniagaqartarnerat kitaani sumiiffinni aalajangersimanerusuni ingerlanneqalerluni. Ukiup 1650-ip miss. kitaani inoqarfiit imminnut ungasissut akornanni pisuussutinik ator-tussiassanik paarlaateqatigiittarneq aallarnerneqarpoq, 1600-kullu ingerlanerini paasisassarsi-ortunik arfannianillu Europameersunik niueqateqartarneq aallartilluni. Danskit norskillu 1721-mi aallarnertumik nunasinerisa kingorna 1800 miss. Inuit kitaani najugaqartut pisiassat Euro-pameersut pinngitsoorsinnaajunnaalerpaat kiitaanilu amerlanerit kristumiunngorsimallutik.

Diag. 1: Piffinni misissuifiusimasuni inuiaat assigiinngitsut itsaq najuqartarsimasut.

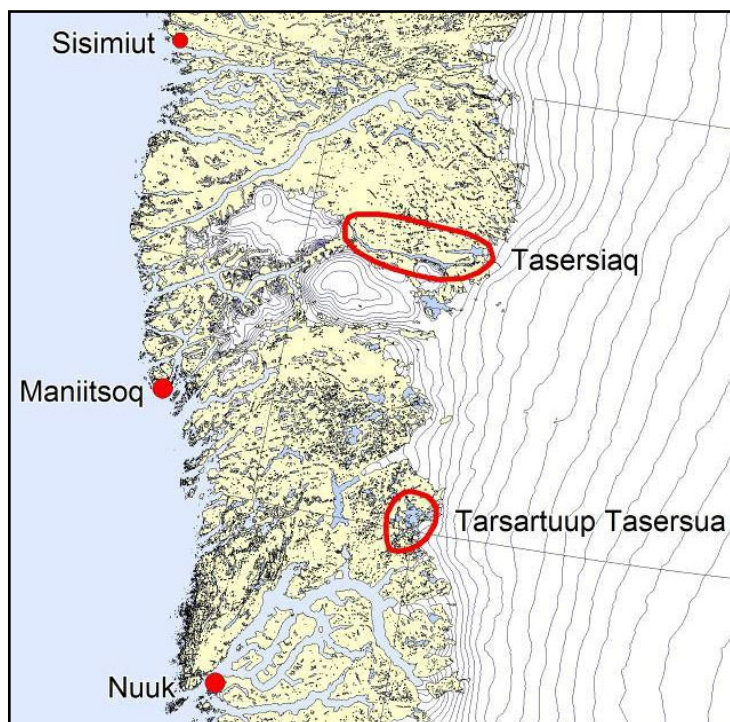
Nalunaarsuinerit inernerit

Sermersuarmut qanittumi nunap timaani tatsinik sapusiornikkut imeqarfiit marluk pilersinneqassapput. Tatsit kuuffiisa allannortinnerisigut nukissiorfiit marluk aluminiumik aatsitsivissamut innaallagissamik pilersuisussat inermik pilersorneqalissapput. Sapusiornikkut Taseriap (7e) ernga 20 meter-inik qaffatsinneqassaaq. Imeqarfissami kujallermi tatsit sapusiornikkut assigiinngiaartumik qaffatsinneqassapput: Tarsartuup Tasersua: 10 m, Qaamasoq; 2 m, taseq ateqartinneqanngitsoq; 5 m kiisalu Tussaap Tasia: 15 m.

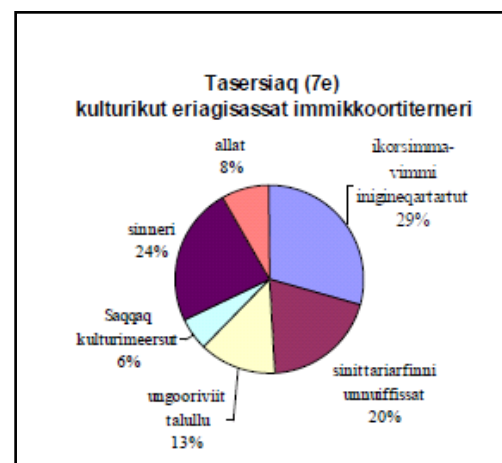
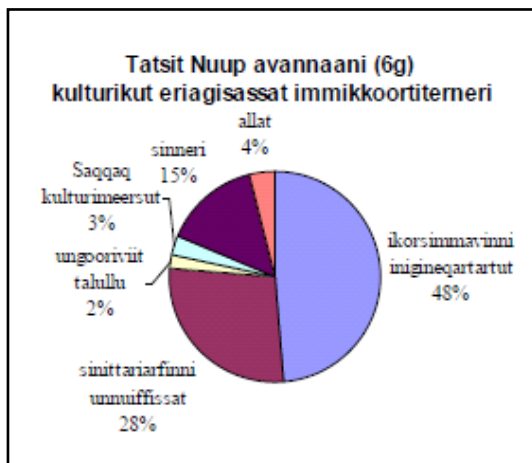

Diag. 2: Tassani ataasiakkaarlugit takutinneqarput nunat misissuivigineqarput kulturikkut eriagisassanik sunik nassaartorfineqarsimanersut. Amerlanersaat tassaapput aasiiviit ujaqqanik iikkersorneqarsimasut amernik qallerneqartussiat, ikorsimanerup nalaani piniartunut ilaqutariinnut najugaqarfissiat. Ujaqqat tupeqarfikumiittut toqqit aalajangerneranut Atorneqartarput. Ujaqqanik si-

naakkusersukkat siniffissatut naatsorsuussat qangattallu aavartut aasivitsik qimallugu tuttunniarnerminni atortarsimasaat. Sumi tamaani ujaqqat ilisat ataasiakkaat nunami nalunaaqut-tatut inissitsiterneqarsimapput. Ungooriviit tassaasapput inussuit arlallit amerlasuulluunniit tuttunut unguiniutissatut inissitat. Talut piniartut tuttut ingerlavissaani isertorlutik utaqqivigisarpaat. 1800-kkut aallartinnerani aallaasit nalinginnaasumik atorneqalernerat ilutigalugu ungooriviit talullu atorneqarunnaarput. Allat tassaapput kulturikkut eriagisassat taaneqarsimasut arlaannuunniit ilanngunneqarsinnaanngitsut

Nuanp ass. 1: Tatsit marluk ilisimasat naapertorlugit Inuit kingusinnerpaamik 1800-kunnili tuttunniarlutik aasisarfigisarsimavaat. Tamanna piniarfissaqqissutut tusaamaneqarsimavoq kitaanilu sumiiffinnit unga-sissuminngaanniit ornigarneqartarsimalluni. Piffissaq annertooq im-makkut pisuinnarmillu ingerlareer-lutik ilaqutariit nunap timaani qaam-matini arlalinna aasisarsimapput. Taseriap eqqaani tuttunniartarneq 1950 miss. unippoq, Tarsartuullu Tasersuata eqqaani aasisarneq 1920-kut miss. atorunnaarneqareersimal-luni. Piffimmili tut tunniartarneq 1970-ikkut tungaannut ingerlanne-qartarsimavoq.

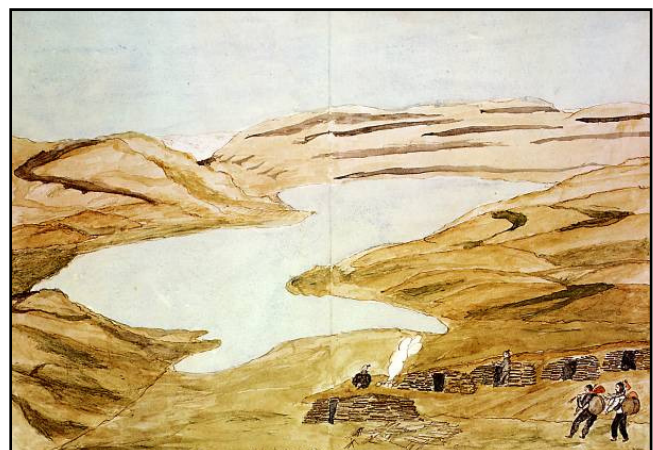
Diag. 3: Paasisat annertuallaamik isumalersornissaat mianersuutassaavoq, tatsip sinaata qanittuaniittut qarsunneqartussat kisimik nalunaarsorneqarsimammata. Malunnavissuuk Tarsartuup Tasiata tatsillu qanigisaasa sinaanni ikorsimavinni inigisartakkat siniffiillu Tasersiamut sanilliullugit amerlanerupput. Ilimanarsinnaavoq Tarsartuup Tasiani eqqaanilu aaffat ikorsimavinnit avinngarusimanerusimassasut kingusinnerusukkullu piffik aaffatut atulernerata kingunerisaanik sinittarfiit amerleriarsimassasut.

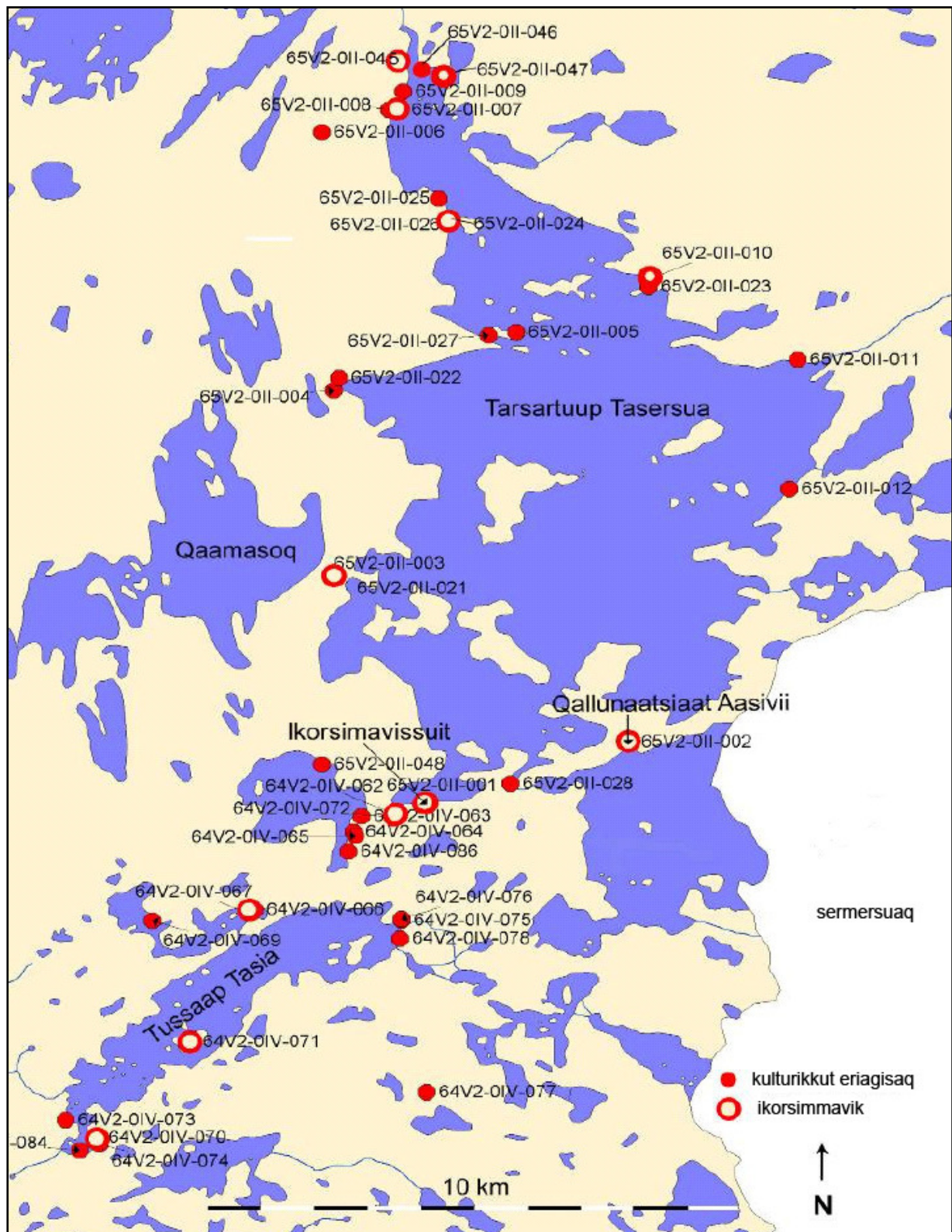
Nuup eqqaani tatsit nalaanni nassaarisat, 6g

Ass. 1: Nuup avannaani ikorsimaarnermi najugaqarfigineqartarsimasut kitaani allanut naleqqiullugit allaapput, ujaqqanik saattuku-juuginnarnik sanaajusimallutik Inuit siulliit tamaanga nunasimasut qallunaatsianit Nuup kangerluani najuqarsimasunit sunnerneqarsimanerat eqqarsaammut qanippoq. Ikorsimaviit taakku ujaraannarnik sanaat aamma nunatta avannaani Thule kulturip inuisa ukiuunerani illuloriartaasiannut eqqaanarmata ilanngullugu taaneqassaaq.

Ass. 2: 1800-kunni Nuup avannaani ujaqqanik ikorsimmaviliat Aalup Kangermiup qalipagaasa ilaat.

Nunap assinga nr. 2: Tatsit imeqarfittut atugassat kujasinnerit. 64V2-0IV-071 aamma 65V20II-002 tatsit sapusiorfigineqarnerisut imermik qarsunneqartussaannngillat.

Nuup avannaani aaffat ikorsimmaviillu immikoortinneqarnerat ersarinngilaq. Piffimmik atuisuusimasunit ilisimaneqarpoq Tarsartuup Tasersuata avannaata kangiatalu tungaat aaffaasimasut, misissuinerit tamanna aamma uppersarpaat. Tamaanimi nalunaarsorneqartunit sisamaasunit aavariat siniffigisarsimasaat marluupput tuperfikullu pingasuullutik, tassa aavarnermi unuiffiusarsimasutut naatsorsuutassaamata. Tatsip sinaata sinnerani nunaqarfigisimasat arfineq pingasut nalunaarsorneqarput, amerlanersaallu tatsip kujataata kitaatalu tungaanniillutik. Tus-saap Tasia eqqarsaatigalugu kitaata kangiatalu tungai immikkoortinneqarsinaapput. Qularnanngitsumik tatsip kangia ikorsimasarfittut atugaanerusimalluni, tassani nunaqarfiusimasut marluk angisuut katillugit 22-inik najugaqarfilit inissinneqarsimammata, saniatigullu qeqertamut tatsip sinaata qanittuanut ikorsimmaveqarlunittaaq. Kitaani ikorsimmavik pingasunik najugaqarfitalik ataasiinnaavoq, eqqaanilu piniartut sinittarfigisimasaat arfineq pingasuullutik.

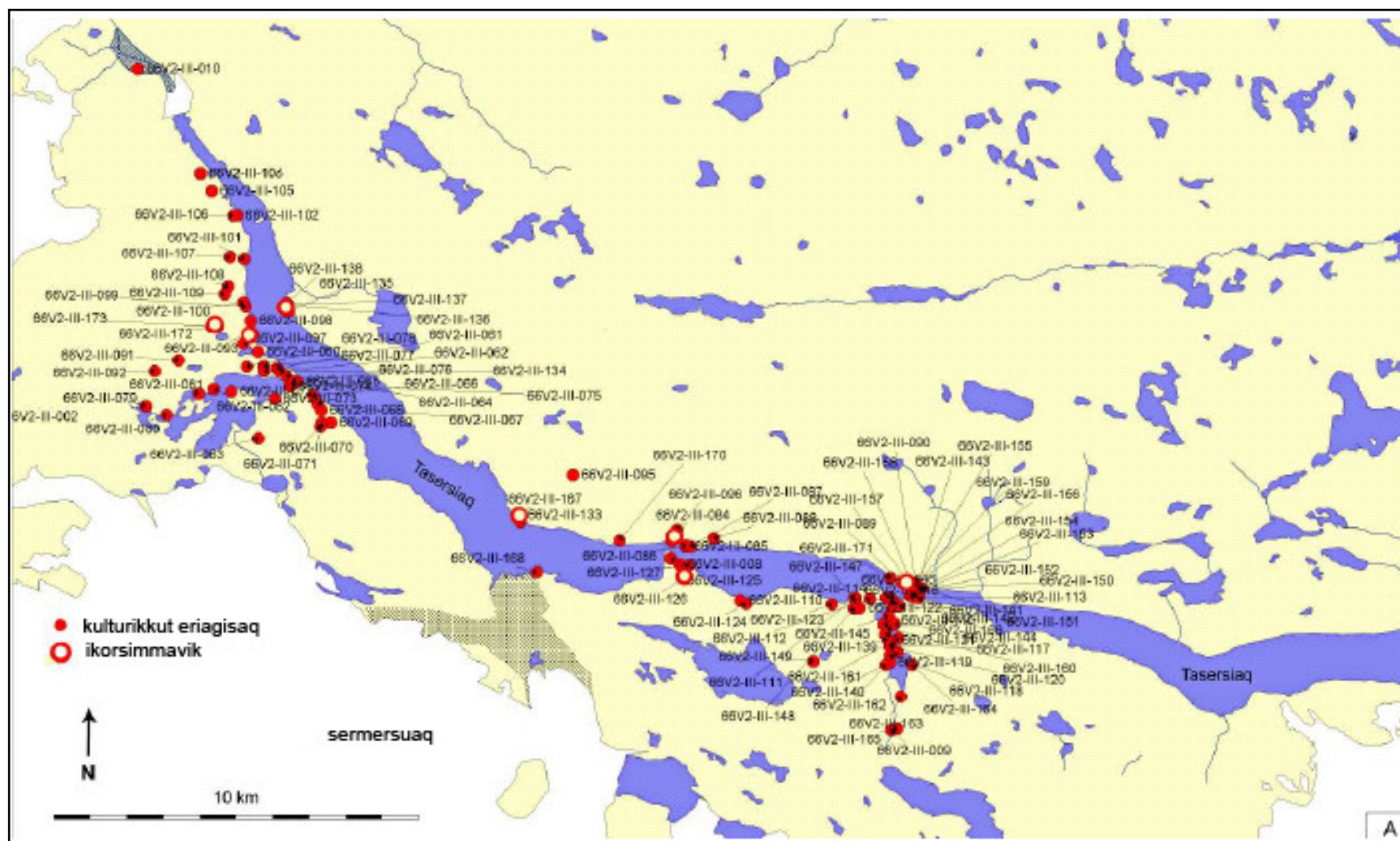
Fig. 3: Nuup eqqaani allanartumik ujaqqat ilusilikkat nassaarineqarput. Tupeqarfikuni marluuusuni ujaqqat qeqqatigut ujaqqamik saattukujoorsuarmik inissiivigeqarsimasoq nalunaarsorneqarpoq.

Fig. 4: Tassartuup Tasersuata avannaani tatsip nerukillinerata sinaani talut. Tamaani tatsip sinaani tuttut aqquataasa amerlasuut ilimanarsisippaat piffik tuttunut ikaartortarfiusimanissaa tuttunnianillu tamanna atorluarneqartarsimane-ra takussutissaqarluni. Assimi talup qulaanii nuunnguami sinittarfiit pingasut nalunaarsorneqarput. Tuttuniat qaannatik piareerlugit tassani utaqqisarsimassapput. Tuttullu ikaaraleraangata qaannamik malillugit pisarineqartarsimassallutik. Qaannanit annaasat nunamut qaqigaangata talut taalutaralugit pisarineqartarsimassallutik.

Ikorsimmavimmi 64V2-IV-70-mit normulikkami misissueriaaseq kulstof 14 atorlugu paasisat takutippaat 1600-kunnili Inuit piffik tamanna najortalereersimagaat.

Tasersiap eqqaani nassaat, 7e

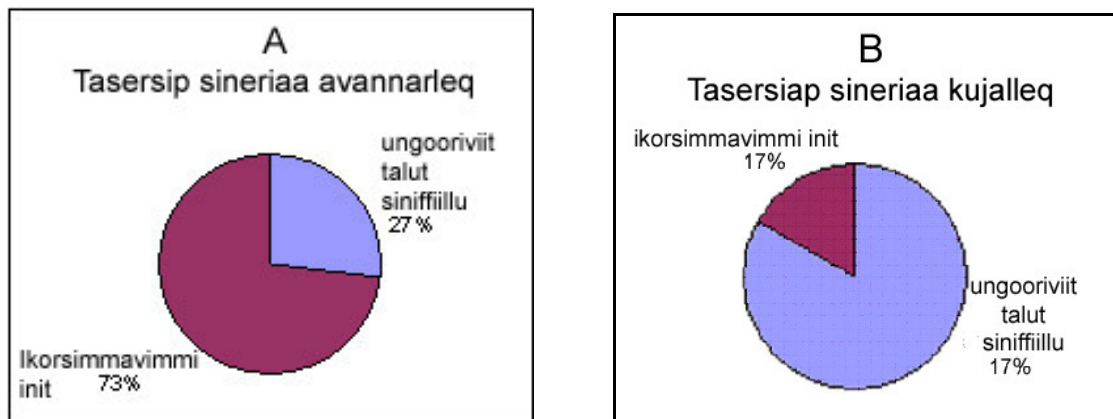

Nunap ass. 3: Tasersiap kitaa tungaa kangianit nillertumik anoriugajuttumut oqquuvoq, taamaammallu naggorinnerul-lunilu piniagassaqrneruvoq. Tamaani inuit nunamik atuisimanerannut malunnaatit amerlaneroqaat. Assimit ersarippoq tatsip nerukinneraanni kulturikkut erigisassat eqitersimanerat.

Nunap ass.: 4: Taseriaq kangiata tungaani nalunaarsukkat ikittuinnaaneranut sermersuarmut qaninnerunera qaqqallu innaaqqissut tatsip kujataata tungaata sinaaniittut ilaatigut pissutaasinnaassagunarpot.

Kulturikkut eriagisassat assigiinngitsut Tasersiap sinaannut illuatungeriinnut inissisimanerisa takutippaat ikorsimmaviit aaffallu immikkoortinneqartarsimanerat. Tatsip sinaani avannarlermi ikorsimanermi inigisartakkat amerlanersaapput (73%), kujallermilu piniarnermut atatillugu taluliat ungooriviit siniffiillu amerlanerullutik (83%). Soorlu nunap assingini 3-mi 4-milu takuneqarsinnaasoq tatsip nerukinnersai nassaassaqarfiunerupput, tassa aaffanut ikaarnissaq taakkunani pisariinnerpaammat.

Diag. 3A & B: Tasersiap sinaani akileriinni kulturikkut eriagisassat agguataarnerisa assigiinngissutaat ersarilluarpoq.

Asseq nr. 3: Tasersiap sinaani ungooriveeqqat. Ungooriviup inussuttai ammalortumik qaqortumik titarneqarput.

Nunap ass. 4: Tasersiap sinaata kujataata kitaata tungaani ikorsimmaviit aaffamillu ungooriviit talullu.

Nunap assingani 4-mi Tasersiap sinaani nunamik atuineq assersuutitut takutinneqarpoq. Sumiiffik 66V2-III-093 (Issormiut) tassaavoq ikorsimmavik, tassaniippullu ikorsimasut najugaqarfigisarsimasaat tallimat. Sumiiffik 66V2-III-173-mi najugaqarfiusimasut Issormiuniittutulli sanalluagaatiginngillat immaqqa sivikinnerusumik najugassatut sananeqarsimagamik. Takuneqarsinnaavoq tatsip piniarnermi iluaqutiginiarneqartarsimasut, tassa ungooriviit tamarmik tatsip sinaaniititerput. Nunap assingani takuneqarsinnaasut qaqqaat illugiissut akornanniipput qoororsuarmititutut illutik.

Asseq nr. 4: Tasersiap sinaani Qoornoq Killerup ikorsimmaviani kulturikkut eriagisassat. A B-lu: Ikorsimmavimmi ine-qarfikut. C D-lu tuperfikut.

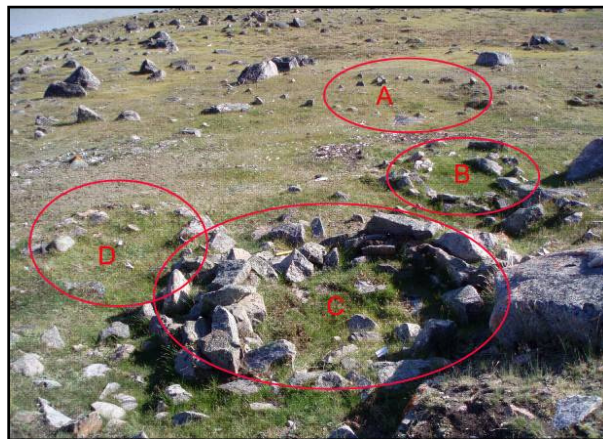

Fig. 4: 1800-kkut qeqqata missaani Aalup Kangermiup qalipagaa. Takuneqarsinnaavoq iliveq apparit utoqqaat ernertik Tasersiap eqqaani toqummat ukuartik uumatillugu ilanngullugu iliverneqarfiat.

Fig. 5: Aalup Kangermiup qalipagaa alla. Aariarsuaq Tasersiap sinaani iliverminit makilluni unammillertiminik tatamiisoq.

Tuttup saarngi marluk Tasersiap sinaani nassaarineqartut kulturikkut eriagisassanut aalajangersimasunut attuumassutillit misissueriaaseq kulstof 14 atorlugu pisoqaassusilerneqarput. Ataaseq ukiut 1301-ip 1398-illu akornannut aappaalu ukiut 1526-ip 1663-illu akornannut pisoqaassusilerneqarput. Tasersiami Saqqaq Kulturip inuisa nunaqarfigisimasaanni nassaarisat qisumerngit ikumanikut tallimat 2139 - 1779 Kr.in.siorn. akornanneersuunerat paasineqarpoq.

Paasisat oqaluttuarisaanikkut immikkuullarissusai

Asseq nr. 6: Tasersiap kangianiit kimmut isikkivia.

Asseq nr. 7: Tasersiap sinaani itsarnisarsiut tupeqarfikuni Saqqaq Kulturimeersunit (66V2-0II-067) ujaqqanik sakkulianik ujarlertut.

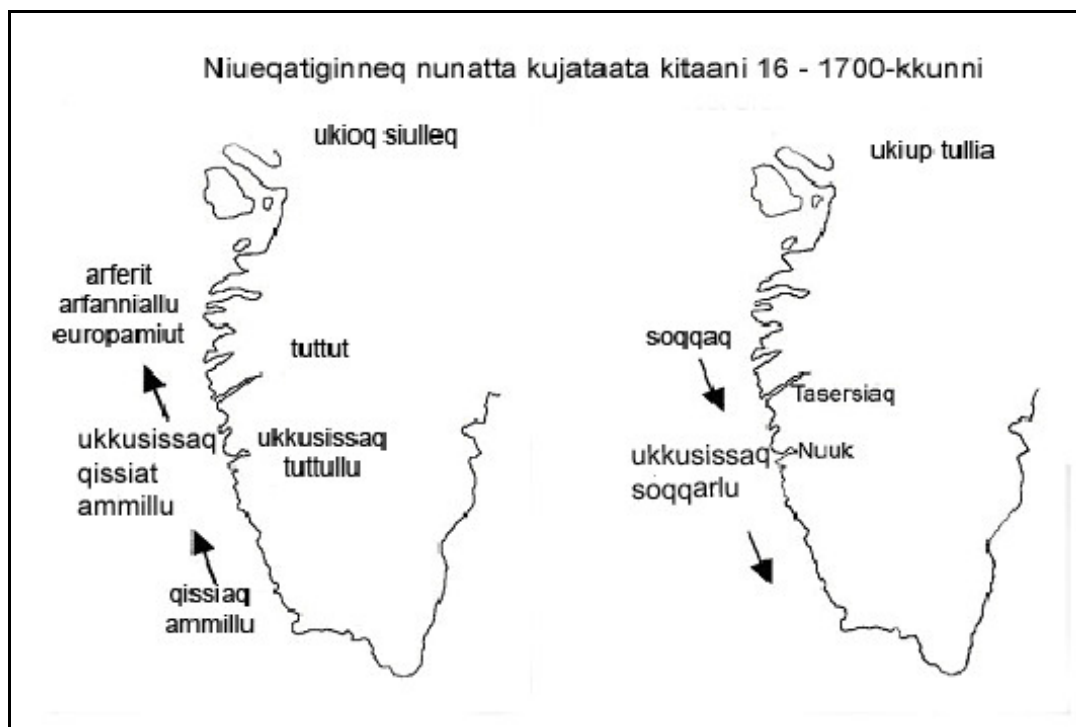
Sermersuup saavani 600 m sinnerlugit qaffasitsigisumiilluni misissuiffiusut inissisimaviinit sumulluunniit qiviaraanni nuna immikkut ittumik kusanassuseqarpoq. Naak 1900-kkut pallil-lugit piniariartarfiusimagaluartut nuna kulturikkullu eriagisassat innarlerneqarpassimanngil-lat. Piniarnermi iluaqutit soorlu talut ungoorivillu inissisimaneri nunap pissusaanut tulluar-sagaanerat ersarilluinnarpoq – tassa nunap pissusaa atorluarniarneqartarsimavoq. Qangarsuaq piniartut nunap pissusaa piniarnerminni qanoq iluaqutiginiartarsimaneraat iternga tikillugu paasissagaanni sukumiinerusumik misissuinissat pisariaqarput. Tasersiap sinaani nunat ataq-a-tigiissut isorartuut itsarsuaq aaffanit atuinnermut misissuiffissaqqinnerat allanut sanillunneqar-sinnaagunannilaq. Inuiaat oqaluttuarissaanerata sioqqullugu itsarsuaq nunamik atuinerannut misissuinissanut periarfissiipput. Tamannalu siulitta nunamik pisuussutaanillu atuinnerminni ileqqorisimasanik ilisimasanik tapertalerneqarsinnaammat immikkut iluatinnaateqarpoq. Assigiinngitsorpassuartigut Tasersiap sinaani nunat kulturikkut eriagisariaqartut itsaq nunar-suup avannaani sermersuaqarnerata nalaani pissutsinut assersuunneqarsinnaapput, taamanimi aamma Europap Asiallu avannaani silaannaap nillertissimanerata nalaani nunap sermimik poorsimasut kujataanni tuttunniarneq pingaaruteqarsimavoq. Tamanna pissutigalugu nunat ataqatigiissut Tasersiap sinaaniittut inuiaat oqaluttuarisaanerata sioqqullugu nunarsuup ilaru-jussuanut assersuunneqarsinnaammata kiisalu inuup pinngortitallu sunneeatigiissimanerannut itsarnisarsiut misissuinissaanut pingaaruteqarput.

Nunatta kitaata qeqqani nunap timaa annertoq aatsaat 2000-kkut aallartinneranni itsarnisar-siuunit misissuivigineqalerpoq. Maannamut paasisat tunngavigalugit nunap timaata Thule kul-turip inuinik atugaanera qanoq pingaaruteqartigisimasooq paasinarsivoq pisuussutaalu uumassusillit inuuniarnermut qanoq ilaatigut pingaaruteqartigisimanerat ilanngullugu. Nunatta timaata atorneqartarsimaneranik paasisat nutaat Inuit inooriaasiisa allanngorarsimanerannik tikkuussisuupput, tamatumani qanoq uumasooqartiginerata allanngorarnerata kinguneranik qularnanngitsumik pissutilimmik.

Ataatsimut isigissagaanni nunatta kitaani Inuit Thule kulturimeersut sinerissap nunallu timaani piniarfeqarnerup uumassusillit amerlassutsimikkut nikerarnerini oqaluttuarisaaneranni pingaa-ruteqartumik sunniuteqartuupput. Taamaattumik itsaq oqaluttarisaaneq sukumiisumik paasi-saqarfiginiaraanni nunap timaani nalunaarsukkat nassaassallu pingaaruteqarput.

Itsarsuaq Inuit sinerissami nunallu timaani pisuussutini atuinerat immikkuullarissumik aaq-qissugaasimagunarpog, tamannalu nalinginnaasumik piniartunut pisuussutiniillu uumassusilinnik allanik katersuisunut sanilliussinermi paasilertoruminaalluni. Inuit inuusaasiat immikkuullarissog silarsuarmik paasinnittaasiannut qanoq siunniuteqarsimanersog annikitsuinnarmik misissuivigineqarsimavog soorlu Canadap issittuani. Tassani Inuit kulturianit pisunik itsarnisarsiuut misissuisimaneranni qangarnitsat nassuiarniarneranni Inuit Canadamiut inuusaasitoqqa-mut ilisimasallit nassuiaassinnerisigut qulaani taaneqartoq paasineqarpoq. Taa-maattumik nunap timaani kulturikkut eriagisassat aaffallu ilangullugit misissuiffissaqqis-suupput siulitta Inuit silarsuaminnit paasinnittaasiat tigussaanngitsoq paasisaqarfiginiaraanni.

Aasivissuarni Kangerlussuup qinnguata avannaa tungaani itsarnisarsiuut misiliillutik assaasi-manerat maannamut nunatta kitaani Inuit nunap timaanit atuisimanerannit paasisat pingaanerit pissarsiarineqarput. Aasivissuit eqqaanni inussuppassuarnik ungooriveqarpoq, saputeqarpoq taloqarlunilu. Tamaani nunap ilusaata ungoorivissaqqinnera atorluarneqarsimavog (Grønnow et. al, 1983.) Attakut ikiariit qaleriissaartut takutippaat ikiariit ilaanni tuttut saarngi amerlanerusartut. Pingaartumik ikiaq ataaseq amerlaqisunik saanikoqarpoq. Misissueriaaseq kulstof 14 atorlugu attakuni saarngit pisoqaassussilernerini paasineqarpoq piffissani tuttoqarluarfuisimasutut ilisimaneqareersuni 1700-kkut aallartinneranni tuttut saarngi amerlaqisut. Piffissap ingerlanerani tuttut amerlassutsimikkut nikerartarnerinik nunap inoqqaavisa ilisimariigaat taamatut uppersineqarput.

Asseq 8: Oqaluttuarisaanitsini ilisimasat naapertorlugit Inuit kujataaniit tunullu kujasin-nerusuaniit ukkusissanik soqqarnillu nioqquteqarniarlutik avannarpartertarsimapput, Euro-pamiullu nioqqutaannik arfannianut niueqateqartarsimassassut ilimagineqarpoq. Tamanna Danmarkip Norgellu nunatsinnik nunasiaateqalinnginnerani pivoq.

Taamatut niueqatigiissinnaanerup ingerlanneqarsinnaaneranut assigiinngitsut peqqutaagataapput. Ukkusissat Nuup kangerluata qinnguani Ujarassuit Paavani niueqatigiinnermi pingaaruteqarluinnarput. Arferit angisuut soqqai Tasersiap avannaata tungaani pisarineqartartut aamma pingaaruteqarput. Arferit aamma Europamiunit piniagaapput, tassuunatigullu Inuit Europamiullu nioqutissiaannik niueqatigiittarsimapput.

Nunasiniartut danskit norskillu siulliit naapertorlugit Inuit kujataaneersut sinerissap qeqqanut tikittartut ikinngeqaat, tassami untrilikkaarlutik tikittarsimapput, ukeeqqarlutillu utersinnaarlutik. Ilisimaneqarpoq pisuussutiniq uumassusilinnik nunamillu atuineq Inuit akornanni aaqquissuusaasoq. Tassa nunami aalajangersimasumik najugallit atuisullu inangerneqarsinnaanngimmata. Ilimanarpoq qavaat niuffagiat ukiisartut pisuussutit uumassusillik amerlalluartillugit, tassa tuttut arferillu angisuut, ikigisassaanatik takkuttarsimasut. Tassa piniagassat amerla-luartillugit avataaniit tikittut aamma pissaqartinneqartarsimassapput.

1600-kkut qeqqata tungaaniit 1700-kkut qeqqata tungaanut pissarissaarnerujussuup nalaani sinerissamit inuit akuleruttarsimapput nioqutissanik kisiat paarlaateqatigiittarsimanngillat kisiannili ilisimasat isummallu aamma paarlaanneqartarsimassallutik. Taamaattumik nunatta oqaluttuarisaanerani pingaaruteqarluinnartunik pisoqarfivvoq. Piffissap taassuma Inunnut/kalaallinut kulturikkut qanoq sunniuteqartigisimanera oqaluttuarisaanikkut pissutsit tunngavigalugit paasiniaraanni paasisaqarnerusukkaannilu Nuup eqqaani tatsit Tasersiarlu pingaaruteqarluinnartutut inissisimapput.

Fig. 9: Tasersiap eqqaani piniartunut siniffissiaq.

Tasersiap eqqaatalu piujuaannarnissaanut siunnersuut

Qulaani allaqqasut tunngavigalugit ima inerniliisoqartariaqartoq siunnersuutigineqarpoq: Tasersiap sinaalu kulturikkut eriagisassatut nunatsinni innuttaasunut kulturikkut pingaaruteqarlunnartut, taamatullu aamma nunatta Inuillu itsarsuaq pillugu oqaluttuarisaanerit ilisimatuserni. Pingaartumik Tasersiap sinaani nunani ataqatigiissuni ikorsimmaviit aaffallu imminnut tapertariittut tassaapput nunatta kitaani Inuit oqaluttuarisaanerput sioqqullugu oqaluttuarisaanermilu inooriaaseqarsimanermut uppersaataasut pingaaruteqarlunnartut.

Taamatut inerniliineq malitsigalugu siunnersuutigineqarpoq Tasersiap eqqaatalu kulturikkut eriagisassat kingornussiat atatiinnarneqarnissaat siunertarineqassasoq, makku pissutigalugit:

Tasersiap tassaasimavoq nunatta kitaani itsaq Inuit ilarpassuisa piniariartarfigisimasaat. Kalaallit oqaluttuaatitoqaanni arlalinni Tasersiap sinaani piffini pisimasut oqaluttuarineqarput ilaatigut Aalup Kangermiup Jens Kreutzmannillu oqaluttuaanni assiliatalersukkani nalinginaasumillu kinguaariit akornanni ingerlatinneqartuni.

Kulturikkut eriagisassat nalunaarsukkat amerlaqisut takutippaat tatsit pineqartut timaanni piniarnermut pingaaruteqarlunnarsimasut, aammalu nunatta kitaani nunap timaata maannamut ilimagineqarsimasuminngarnit Inuit inuuniarnerinut pingaaruteqarnerusimasut. Tasersiap sinaani nalunaarsukkanit ilaatigut taaneqarsinnaapput Inuit ikorsimmavigisarsimasaat arfineq pingasut, sinittiarfiit arlalippassuit, perusiviit, ilivitoqqat, ungooriviit talullu. Tatsip sinaani avannarlermi ikorsimmavimusasoq Qooru Kangilleq 40-t sinnerlugit kulturikkut eriagisassanik nalunaarsuivigineqarsimasoq immikkut pingaaruteqarpoq. Qularnanangitsumik nunatsinni ikorsimmaviit annersaasa ilagivaat, ukiullu 4000-it matuma siornatigut najorneqartalersimalluni. Ikorsimmaviup taassuma aaffai isorartoqaat, taseq ikaarlugu kujammut aamma annertuumik aaffaqarpoq. Tatsip 80 km sinnerlugit isorartussusillip sinaani piffinni assigiinngitsuni ungoorivii iinissisimasut immikkut aamma taasariaqarput. Taamakku misissuivigineqarnissaat sulii amigaataalluni.

Tupeqarfikut sisamat Saqqaq kulturimit pisut nutaanik paasisutissiipput, aatsaammi taama tiffasitsigisumi kulturi taanna nassaarfigineqarmat.

Nunatsinni itsarsuaq pillugu oqaluttuarisaaneq ilisimatuunit nunanit killeersunit (qallunaanik) manna tikillugu taamaallaat misissuivigineqarlunilu nassuiarneqartarsimavoq, taamaattumik Tasersiap sinaa kaajallallugu kulturikkut eriagisassat nunalu inissisimaviat ilanngullugu paasisassarsiorfiginissaat siunissami itsarnisarsiuunut nunatsinneersunit misissuivigineqarsinnaanissaa pingaaruteqarpoq.

Sinerissap nunallu timaata pisuussutai tapertariisillugit atorsinnaaneri Inuit Siberiap kangianiit Nunatta kanga tikillugu siammarsimasut immikkut ilisarnaatigaat. Tamatumani nunarput immikkuullarissutut inissisimavoq, tamaanimi nuna sermersuarmik qallerneqarsimanngitsaq annertuujunngimmat. Oqaluttuarisaaneq allatanik tunngavilik sioqqullugu itsarsuarli marloqiusamik sinerissap timaatalu pisuussutaanik inuuniarnermi tunngaveqarneq Inuit silarsuarmik paasinnittaasiannut sunniuteqarsimavoq. Tamannalu oqaluttuarisaanitta aallartinnera ilanngullugu siulitta kulturianni ersarissuusimalluni.

Taamatut marloqiusamik inuusaaseqarsimaneq kulturimut ersiutaasoq maannamut itsarnisarsiuunik naammattumik paasisassarsiorfigineqarsimanngilaq. Tasersiap sinaani kulturikkut eriagisassat Inuit issittormiut nunagisaanni kangisinnerusumi inissisimasuni nunap timaata atorsimaneranik takussutissat eqikkarsimasut annerpaartaafigigunarpaat taamaattumillu Inuit oqaluttuarisaanerannut paasissutissatut pingaaruteqarluni.

Tasersiap kujataata sineriaani tikinneqassaarsimasuni aaffarmi tuttuniariatsinut takussutissat ersarissut innarlerneqanngitsullu Europami sermeqarnerata nalaani qanoq piniariaaseqarsimanerannut misissuisunut immikkuullarissumik periarfissiipput. Nunat taakku piffissani assigiinneqisumik atugaasimagaluarlutik imminnut sanilliunneqarsinnaagamik. Aamma nunatsinni Tasersiallu sinaanni piniarnermi nunamillu atuineri periutsit ilisimasaqarfigineqarneri taamatut misissuineri nalitoqimmata. Tamaani nunap timaani piniarnissamut atugassarititaasut nunarsuarmi allatat tunngavigalugit oqaluttuarisaanerat sioqqullugu piffissamut pingaaruteqarluinnartumut assingupput. Europami sermersuaqarnerata nalaani tuttuniarneq immikkut pingaaruteqartuusimavoq.

Piffisap ingerlanerani piniagassat amerlassutsimikkut nikerarnerat allakkatigut tunngavilimmik oqaluttuarisaaneq sioqqullugu inuuniarnermut suinniuteqartarsimagunaqaaq, piniarnerup qanoq aqqissuunneqarnissaannik aalajangiisuusarsimassalluni. Tasersiap sinaani kulturikkut eriagisassat sinerissamilumi sumiiffinni allani eriagisassat, allakkatigut tunngavilimmik oqaluttuarisaanerup siorna ummasut piniagassat amerlassusaasa nikerartarsimanerisa qanoq sunniuteqartarsimanerinut paasisassarsiornissanut tapertaalluarsinnaapput.